

BİLGİSAYAR DESTEKLİ EĞİTİM PROJESİ ve ÖĞRETMEN YETİŞTİRME PROBLEMİ

Ar. Gr. Dr. Deniz TAŞCI*

1. Giriş

Eğitim sistemlerinin Türkiye'de ve dünyada sorunlu olduğu, genelde paylaşılan bir yargıdır. Bu yargıda farklılaşan noktalar, **sorunların nereden kaynaklandıkları ve nasıl çözümlenebilecekleridir.**

Sorunların kaynakları ve çözüm seçenekleri söz konusu olduğunda, eğitim sistemlerini toplumsal örgütlenmeyi oluşturan diğer sistemlerden **farklı** sistemler olarak algılama eğilimi yaygındır. Oysa yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaygınlaşmaya başlayan gelecek araştırmaları, toplumsal mekanizmaların birbiriyle karşılıklı, dinamik, etkileşimli ilişkilerine dikkat çekmektedir.

Eğitim sistemlerinin -gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun- dünyanın bütün ülkelerinde benzer sorunları yaşıyor olması, sorunların kaynağının da evrensel bir nitelik taşıdığını düşündürmektedir.

2. Sorunların Kaynağı: Talep Patlaması ve Yükselen Maliyet

Eğitimin insanlara sağladığı gelir ve gelir dışı yararları nedeniyle, eğitime yönelik talep, nicel olarak hızla artmıştır. Bunun yanı-

(*) İletişim Bilimleri Fakültesi Eğitim İletişimi ve Planlaması Bölümü

sıra bireyler eğitim sisteminin kendi özelliklerini dikkate almasını da giderek daha yüksek sesle talep etmektedirler. Günümüzde eğitim sisteminin aracı olan **okul**, toplumda gereksinme duyulan çoğalmış ve farklılaşmış talebi karşılayacak durumda değildir.

Eğitim sistemine yöneltilen eleştirilerin özünde öğrencilerin gerçek potansiyellerinin değerlendirilememesi yatmaktadır. Okul -yapısı gereği- öğrencilerin birbirlerinden farklılıklarını bir avantaj olarak değerlendirememektedir. Aksine, öğrencilerin ilgi, merak, yetenek gibi faktörler açısından farklılıkları arttıkça, okulun başarısı düşmektedir.

Öte yandan okulda eğitim üretmenin maliyetleri de sürekli olarak artmaktadır. Sözkonusu artış görece bir artıştır. Aslında eğitim dışındaki hemen bütün mal ve hizmetlerin maliyet ve fiyatlarında önemli düşmeler kaydedilen son elli yıllık dönemde, eğitim maliyetlerinde hiç bir düşme sağlanamamış, dolayısıyla eğitim maliyetleri sorun olmaya başlamıştır.

Türkiye'de konsolide devlet bütçesinin 1/4'ü eğitime ayrılmaktadır. Eğitim çağındaki bireylere, örneğin Fransa'daki akranları kadar kaynak ayrılabilmesi için ise, sadece eğitime, konsolide bütçenin 7,5-8 katı kadar kaynak bulunması gerekmektedir. Bunun ise olanaksız olduğu kolaylıkla söylenebilir. Fransa gibi gelişmiş ülkeler, aşırı artan eğitim maliyetlerini, diğer alanlardan yaptıkları tasarrufları eğitime ayırarak karşılayabilmektedir. Ancak Türkiye'nin böyle bir şansı da yoktur.

3. Sorunların Ortak Noktası: Teknolojik Geri Kalmışlık

Daha ekonomik, daha çok eğitim üreten yöntemler geliştirilmesi, evrensel bir ihtiyaç olarak, her geçen gün daha derinden hissedilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında eğitimin teknolojik olarak geri kalmış olduğu görülmektedir. Teknoloji terimi, sadece karmaşık ve çalıştırılması zor bir dizi araç-gereci değil, araç-gerecin yanısıra, **yapım bilgisi** (know-how) ve **üretim yöntemini** de karşılayacak şekilde anlaşılmalıdır.

Eğitimin teknolojisinin -genel eğilimlere aykırı olarak- ne kadar **durağan olduğu**, son yirmi yılda televizyon yayıncılığı alanındaki gelişmelere bir göz atmakla, kolaylıkla farkedilebilir. Türkiye'de yirmi yıl önce, günde yalnızca 3 saat televizyon yayını yapılıyordu. Sık sık teknik arıza nedeniyle **memleket manzaraları** izlenmesi gerekiyordu.

Şimdi ise durum hiç de böyle değil. Teknik arızalar yok denecek kadar azaldı. Çok sayıda kanal var, bireylerin aralarından kendi özelliklerine uygun olanı seçebilecekleri seçenekleri arttı. Naklen yayınlar başarıyla yapılıyor.

Bütün bu gelişmelere rağmen çoğunluğun televizyon yayıncılığında hoşnut olmamayı sürdürdüğü kolaylıkla söylenebilir. Gelişme geçen zamanın doğal bir sonucu olarak algılanmaktadır. Alınan yol önemsiz görülmekte, dahası istenmektedir.

Oysa aynı yirmi yılda okullarda paralel bir gelişme olmadı. Hatta okulların sözkonusu yirmi yılda daha olumsuz koşullara doğru sürüklendiği bile söylenebilir. Toplumun daha seçkin bireyleri, daha iyi eğitim görerek öğretmen oluyorlardı. Daha heveslilerdi ve daha inançlılardı. Sınıflar daha tenha, okul binaları daha yeterli ve bakımlıydı. Öğretmenlerin nitelikleri erozyona uğrarken sınıflar kalabalıklaştı. Nitelikleri daha yetersiz olan öğretmenlerin eline daha çok öğrenci teslim ediliyor.

Televizyon örneğindeki gibi gelişme ve tatminsizliğin benzeri kolaylıkla birçok alanda görülebilir ve gözlenebilir. Ancak okuldaki durağanlığın benzerini bulmak aynı derecede kolay değildir. Buna dayanarak, okulun diğer alanlardaki gelişmelerden alması gereken çok ders olduğu sonucuna varılabilir. Bu derslerin alınabilmesi için de, okulun teknolojik yoğunluğunu artırmaya yönelik arayışları ve araştırmaları teşvik etmek gerekmektedir. Buna rağmen eğitim sistemleri, sorunlarını çözebilecek arayışlara kapalı durmak konusunda direniyor.

Toplumsal değişimin sonucunda bütün sistemleri etkileyen şeyler, teknolojik gelişme, yeni yönetim anlayışlarının uygulanması, daha ucuza daha kaliteli üretim eğitim sistemlerinde ortaya çıkmıyor. Örneğin gelişen toplumsal yapılar hızla serbestleşiyorken eğitim sistemleri bu gelişmeye ayak uyduramamaktadır. Benzer şekilde günlük yaşamda hızlı bir bireyselleşme dikkati çekmektedir. Diğer toplumsal ve ekonomik mekanizmalar bu eğilime ayak uydururken eğitim sistemlerinin bu kapsamdaki taleplere yeterince duyarlı davrandığını söylemek güçtür. Toplumsal yaşamın diğer alanlarında tüketilen her türlü mal ve hizmetin kalitesinde önemli gelişmelerin meydana geldiği son yüz yıllık dönemde, eğitimin kalitesinde önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

Değişen toplumsal dinamikler daha çok kişinin, daha uzun süreli eğitim talep etmesine neden olmaktadır. Oysa Türkiye'nin eğitim sistemine daha çok kaynak ayırması mümkün değildir. Dolayısıyla daha çok kişi daha az kaynağı paylaşmak zorunda kalmaktadır. Eğer eğitimde teknoloji işin içine sokulabilirse, varolan sorunların hafifletilmesi olanağı da ortaya çıkabilir.

4. Bilgisayar Destekli Eğitim: Teknolojik İyileştirme İçin Bir Olanak

Eğitim sorunları eğitimin teknolojik olarak geri kalmışlığından kaynaklanan sorunlar olarak algılandığında, eğitim teknolojisinin geliştirilmesinin, sorunların çözümü için yepyeni olanaklar sunacağı da umulabilir. Bu anlamda televizyonun bir eğitim aracı olarak kullanılması konusundaki çabalardan pek çok şey öğrenilmiştir.

Benzer bir deney de bilgisayarların bir eğitim aracı olarak kullanılması çabalarıdır. Bilgisayarlar televizyonun eğitim iletişimindeki bazı olumsuzluklarını giderebilecek, böylelikle televizyonla birlikte kullanıldığında çok etkili eğitim ortamlarının düzenlenmesine olanak sağlayabilecek potansiyele sahip görünmektedir.

Türkiye'de de **Bilgisayar Destekli Eğitim (BDE) Projesi** kapsamında, bilgisayarın eğitim aracı olarak kullanılması çabaları yer almıştır. Eğitime teknolojinin girişinin fırsatı olarak kabul edilebilecek olan BDE Projesi'nin üç temel bileşenden oluştuğu gözlenmektedir: Donanım edinme, yazılım edinme ve öğretmen yetiştirme. BDE'de varılmak istenen hedef okullara donanım sağlanması, donanım için uygun yazılımların belirlenmesi, bu donanımda uygun yazılımları kullanabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğretmenleri yetiştirecek formatör öğretmenlerin yetiştirilmesidir.

BDE elbette varolan eğitim sorunlarının çözümünü içinde barındıran sihirli reçete değildir. Ancak eğitimin teknolojik olarak gelişmesi, böylelikle eğitim sorunlarının, çözümü daha olası bir kompozisyon oluşturması için uygun bir süreci de başlatabilir.

Donanım seçimi ve yazılımların yeterli kalitede oluşturulması çok önemli sorunların çözülmesini gerektirmektedir. Ancak bu yazılımları uygulayacak öğretmenlerin başarısı ve geleneksel eğitim anlayışından bu sapmaya inanmışlığı, projeyi ya başarılı ya da başarısız kılacaktır. Mükemmel donanım ve kaliteli yazılım, öğretmenler BDE Projesi'ne inanmadıkları sürece, istenen hedefe ulaşmakta yeterli olmayacaktır.

5. BDE İçin Öğretmen Yetiştirme

Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinden Hizmetiçi Eğitim Daire Başkanlığı sorumludur. BDE Proje'si 1990 yılında başlatıldığı zaman Hizmetiçi Eğitim Daire Başkanlığı tarafından çeşitli üniversitelerden öğretmen yetiştirme konusunda hizmet talep edilmiştir. Ancak ilk yıl üniversitelere uygulama için bir program sağlanmamıştır. Sonuç olarak **BDE ve Bilgisayar Operatörlüğü Kursu** adı altında uygulanan programın içeriğini ve süresini, her üniversite kendine göre belirlemiştir.

Hizmetiçi Eğitim Daire Başkanlığı ancak izleyen yıl BDE için öğretmen yetiştirme konusunda standart bir program içeriği saptanmış ve bu içerikle üniversitelerden destek talep etmiştir.

Bilgisayar Destekli Eğitim çalışmalarının başarısının, öğretmenlerin başarısına bağlı olduğu sıkça öne sürülmüştür. Dünyadaki bütün BDE çalışmalarında, öğretmen yetiştirme konusuna özel bir önem ve öncelik verildiği gözlenmektedir. Türkiye'nin BDE Projesi'nde de öğretmen yetiştirme etkinlikleri, uygulamanın başında gündeme getirilmiş ve sürekli olarak gündemde tutulmuştur. Ancak öğretmen yetiştirme çabalarından ne anlaşıldığı konusunda, yeterli bir görüş birliği olduğunu söylemek çok güçtür.

Proje başladığından bu yana donanım ve yazılım standartları konusundaki niteliğin arttığı gözlenmektedir. Ancak aynı gelişme öğretmen yetiştirme konusunda gerçekleşmemiştir. BDE Projesinin öğretmen eğitimi faaliyetinin başladığı yıl olan 1990'dan beri öğretmen eğitimi programlarındaki karışıklığın sürdüğü öne sürülebilir. Ancak genellikle öğretmenlerin BDE'ye bakışı olumlu yönde ve önemli ölçüde değişmiş durumdadır. 1990 yılında Anadolu Üniversitesi'nde eğitilen öğretmenlerin çoğunluğu ya üst makamlardan çekindikleri için ya da bilgisayarla bordro hazırlamayı öğrenmek amacıyla bu kursa katılmışlardı. Aralarında birkaç yıl içinde emekli olacak kişiler vardı.

O yıldan bu yana gerçekleşen en önemli gelişme öğretmenlerin bilgisayar destekli eğitim konusundaki tutumlarında ortaya çıkmıştır. Her geçen yıl eğitimde bilgisayar kullanılması çabalarını lüks olarak gören öğretmenlerin oranı azalmakta, konuya duyulan inanç artmaktadır. Öğretmenler BDE konusundaki bilgi düzeylerini en üst düzeye çıkarmak için, kurs süresini olabildiği kadar iyi değerlendirmek konusunda, her geçen yıl biraz daha kararlı görünmektedirler.

Bunun dışında sınıf ortamında yapılan tartışmalarda sürekli değişen ve yıldıan yıla daha çok ötelenen hedefler söz konusu olmaktadır.

Ayrıca okullardaki bilgisayar laboratuvarlarının kapalı durması karşısında duyulan umursamazlık da ortadan kalkmaktadır. Öğretmenler laboratuvarların kapalı kalmasının kader olmadığına daha çok inanmış, laboratuvarların işletilmesinin eğitim sistemleri için önemli bir kazanç olduğunu görmüş durumdadırlar. Laboratuvarları etkin bir şekilde kullanmanın yollarını araştırmakta, bu konuda üstlerine düşeni yapmaya hazır görünmektedirler.

Kendileri için gerekli olan bilginin COBOL ya da benzeri programlama dilleri olmadığına artık farkına varmış görünen öğretmenler, üst düzey yönetimin kararlarını da bu yönde oluşturabilmek için bir baskı grubu oluşturmaya çalışmaktadırlar.

6. Sonuç

Değişime karşı en fazla direnç göstereceği düşünülen öğretmenlerin BDE Projesi'ne, projenin stratejisini belirleyen üst yönetim kadar bile direnç göstermediği, en azından direnen öğretmenlerin sandığı kadar geniş bir kesim olmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin çoğunluğu başlangıçta, bilgisayarın eğitim alanına girmesiyle işsiz kalma kaygısı taşıyordu. Hala bu kaygıda olan öğretmenler, okullarda bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte rollerinin değişmesine uyum sağlamak istemeyenlerdir. Bu kaygıyı taşımayan öğretmenler ise kendilerine yönelik teknik sorunları çözmeye çalışmaktadırlar. Eğitim sisteminin teknolojik olarak yenilenmesi için önemli bir olanak sayılabilecek olan BDE Projesi'nde öğretmenlerin çoğu kendilerine yönelik eğitim ve yazılım sorunları çözüldüğü durumda, eğitim sistemi içindeki yeni rollerini oynamaya hazır görünmektedirler.

Bu işe hevesli öğretmenlerin sayıca çoğalması üst yönetimin bu kişileri güdüleme ve yönlendirme sorumluluğunu daha da artırmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Cevat. **Eğitim Teknolojisi**. Aşama Matbaacılık San., 1984.
- "AT Ülkelerinde Son yıllarda Eğitim Alanında Yapılan Reformlar",
Görüş-Eğitim Özel Sayısı. TÜSİAD, Ekim 1990. s.99-109.
- AŞKAR, Petek. "Bilgisayar Destekli Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Temel Stratejiler: Avrupa Ülkelerinde Son Durum". **Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim I. Sempozyumu - Bildiriler**. Eskişehir: 1991.
- AVCI, Nabi, Cemalettin N. TAŞÇI, Ülkü S. KÖYMEN, Deniz DERMAN ve Nezih ERDOĞAN. **Enformasyon Toplumu ve Eğitim Sistemlerine Etkileri**. Eskişehir: Anadolu Ün., 1989.
- BALLE, Francis. **The Information Society, Schools and the Media**. Strasbourg: Council of Europe, 1989.
- BALOĞLU, Zekai. **Türkiye'de Eğitim**. İstanbul: TÜSİAD, 1990.
- CARNOY, M., H DALEY ve L. LOOP. **Education and Computers: Vision and Reality**. Unesco, Paris: 1987.
- HEBENSTREIT, Jacques. **The Use of Informatics in Education: Present Situation, Trends and Perspectives**. Paris: Unesco, 1986.
- HIZAL, Alişan. "Türkiye'de Eğitim Teknolojisi Personelinin Yetiştirilmesi". **Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim I. Sempozyumu - Bildiriler**. Eskişehir: 1991.
- ILLICH, Ivan. **Deschooling Society**. Manchester: Penguin Books, Ltd., 1979.
- MEB. **Türkiye'de Bilgisayar Destekli Eğitim**. Ankara: 1991.
- MEGSB. **A National Plan to Introduce New Information Technologies Into Schools In Turkey - An Initial Planning and Source Document**. Ankara: 1988 (Teksir)..
- MEGSB - METARGEM. **Türkiye'de Bilgisayar Destekli Eğitim Konferansı**. İstanbul: Ekim 1987.
- OECD - CERİ. **New Information Technologies - A Challenge for Education**. Paris: 1986.

ÖZÖĞÜT, Özlem. "Bilgisayar Destekli Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Projesi 1992 Yılı Uygulaması". **Anadolu Üniversitesi BDE Birimi Çalışma Raporu**. Eskişehir: 1992 (Teksir).

TAŞCI, Cemalettin N. "Bilgisayar Destekli Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Problemi". **Bilgisayar Destekli Eğitim Çalışma Raporları '90**. Anadolu Ün., Eskişehir: 1993.